

ענף החלב בעולם – התפתחויות בייצור ובסחר

זה שנים שאנו זוכים למידע רלבנטי בדוק לנושאים הקשורים לענף החלב בעולם, בצורת הדיווחים הקבועים Dairy: World Markets and Trade בהוצאת משרד החקלאות של ארה"ב, באמצעות הנספחות החקלאית שליד שגרירות ארה"ב בתל-אביב. מערכת "משק הבקר והחלב" כבר עשתה שימוש במידע המתפרסם וגם כעת, עם סיום האלף השני ופתיחת עידן חדש בכלכלה החקלאית העולמית (וגם אצלנו), אנו מביאים תיאור מתומצת קמעה של התהליכים בענף. עוד נוסיף, שנקודת המבט והתצפית משקפת לא פעם את הקשר לכלכלת הענף בארה"ב יותר מאשר הענף בישראל – אך אין זה מוריד מהשפעת התהליכים בהקף העולמי על התנהלות הענף אצלנו. (מ.מ.).

ביקוש

אפשר להבחין בקשר בין תופעת תנאי כלכלה טובים לבין יצירת ביקוש חזק לחלב ותוצרתו. במיוחד ניכר הדבר לגבי מכסיקו ורב ארצות לטינו-אמריקה וארצות מזרח אסיה (סין, קוריאה, מלזיה, פיליפינים). אולי זה מפתיע, אך גם ארצות עם שוקי חלב ותיקים ומפותחים במקומותיהן נהנות גם כן מביקוש הולך וגדל של תוצרת חלב ליצוא, כגון ארה"ב, קנדה והשוק האירופי המשותף. על אף הגדלת ייצור החלב המרשימה בשנים 1999–2000 בארה"ב הביקוש החזק שם לגבינות מנע במידה רבה את צניחת מחירי החלב. הנה תחזית כלכלית בכמה מן הארצות המצטיינות בצמיחה כלכלית בשנת 2000, באחוזים לשנה:

המדינה	צמיחה (%)
מכסיקו	7.0
ברזיל	3.7
סין	8.2
קוריאה	9.0
מלזיה	7.0
פיליפינים	4.0

בין הכלכלנים רווחת סברה, שקצב הצמיחה בשנת 2001 עלול להיות יותר אטי.

תנודות בשערי המטבע

תנודת בשערי המטבע הם הגורם החיצוני השני בהשפעתו על התחרות בשוקי החלב הבינלאומיים. בהתחשב בעובדה שרוב העסקות הבינלאומיות בחלב ותוצרתו מתבצעות בדולר,

קל להבין איך כמה שינויים גדולים יחסית בשערי החליפין השפיעו על הסחר. מאז ראשית 1999, ערך האירו (ומטבעות אירופיים הקשורים אליו) ירד מ-1.16 דולר/אירו לכדי 0.88 דולר/אירו בסוף 2000. ירידה תלולה זאת איפשרה לשוק האירופי המשותף לשמור ואף להגדיל את הקף הייצוא, ובאותו זמן יכול היה להקטין את הסובסידיה לחלב ותוצרתו. (זה כמו אצלנו, ככל שהאינפלציה עולה, כן אנו נהיים יותר תחרותיים במנחים דולריים; יש מי שטוען ליתר יעילות בייצור! – מ.מ.).

יתירה מזאת, אפילו אחרי ירידת מחיר החלב בשער המשק בארה"ב בגלל מצב השוק, התנודות בשערי המטבע כאילו ספגו את השפעת הירידה במחיר ליצור עד כדי כך, שהמחיר שמשלמת המחלבה/היצואן עבור חלב בארצות השוק האירופי עשוי להיות נמוך מזה שמשלמת המחלבה/היצואן בארה"ב. כלומר, אפילו לפני שמחשבים הזמינות היותר גדולה של תמיכות/סובסידיות, תברות אירופאיות כבר נהנו מן היתרון של מקור חומר גלם יותר זול.

מצב דומה קרה בקשר ליצוא מארצות אוקראינה, אוסטרליה וניו-זילנד. בנוסף ליתרונות של עלות נמוכה יותר בייצור חלב (כולל אקלים, קרקע ומים, כידוע) פיחות מטבעותיהן במנחים של דולר ארה"ב מאפשרת לשתי מדינות אלה להתמודד בקלות יחסית עם המחירים בשוק העולמי, ובאותו זמן הן יכולות להגדיל את הכנסות חקלאיהן. למשל, מאז ינואר 1999 הופחת הדולר הניו-

זילנדי מ־0.54 דולר ארה"ב עד כדי 0.42 ניר זילנדי/דולר ארה"ב בדצמבר 2000.

תנאי ייצור

כפי שכבר נרמז לעיל, לאוקיאניה יתרונות טבעיים מובהקים על רוב ארצות העולם, דבר שהתבטא בהגברת ייצור החלב השנתי ב־7% באוסטרליה ו־16% בניו־זילנד בשנת 2000. צופים הגדלת ייצור נוספת בשנה הנוכחית 2001 בגבולות 4.0%–3.5. ייצור נוסף זה נמכר בשוק הבינלאומי במחירים כדאיים למדי – עובדה שממשיכים להגדיל את הייצור בארצות אלה.

לעומת זה, הגדלת ייצור החלב בארה"ב ב־3.4% בשנת 1999 ו־3.6% בשנת 2000 הביאה לידי ירידה תלולה במחיר החלב ליצורן, לגדילה ניכרת במחסני ממשלת ארה"ב (כזכור, התקציב לדכישת עודפי תוצרת – גבינה, חמאה, אבקת־חלב – מיועד למנוע קריסת המחירים ליצורן במקרה של עודפים גדולים בשוק הפנימי), ורק הגדלה מעטה בייצוא.

ארגנטינה, ועוד כמה ארצות בדרומה של היבשת הדרום־אמריקאית נצפתו עד לפני כשנתיים כיצואניות בכוח. אולם, היעדר התאמות של המטבעות המקומיים גרם לכך, שארגנטינה ואחרות לא נהנו ממחירים נמוכים בשוק העולמי והמחירים לחקלאיהן/יצרניהן צנחו קשות. (כידוע, זה שנים שהפסו הארגנטינאי שווה דולר ארה"ב, כך שבכל מקום שם תוכל לשלם בדולר או פסו וערכם נשאר שווה. תארו לכם שבישראל היו נוהגים כך – היינו "יעילים מאד" בייצור, אך עניים בשכר עבודה). המצב שנוצר כבר גרם לסגירת רפתות שהיו על גבול הכדאיות והקטנת ייצור החלב במדינה זאת בשנה שעברה, עם חשש להמשך

המגמה בשנת 2001.

יצרנית החלב הגדולה ביותר מבין מדינות העולם היא הודו, כמובן בהכללת חלב התאואות (ג'מוסות). בס"ה הייצור של 36,250 מיליון טון חלב בשנה השתתפו 35,750,000 פרות. אם לגבי 1999 היבוא להודו היה עדיין 18,000 טון אבקת־חלב רזה, הלוא לגבי שנת 2000 צופים כבר ייצוא נטו של אבקת־חלב, במידה רבה הודות לתוספת חלב ג'מוסות בס"ה הייצור המקומי.

עם זאת אין לזלזל בתחזיות מומחים באשר לצורך בהשקעות משמעותיות לשידרוג מערכות הייצור והעיבוד של החלב לסוגיו. לא יהיה מנוס מייעול כללי של שיטת הייצור בהודו, או לחליפין, תכנית תמיכות מקיפה ומשמעותית, כדי להפוך את הודו ליצואן חשוב של חלב ונגזרותיו על בסיס קבוע.

הסחר בחלב על נגזרותיו

ניתוחם של אופני הסחר של השוק האירופי המשותף ואוקיאניה מצביע על כך, שלשני גושים אלה אותה תפיסה וכוונה לייצא יותר גבינה ואבקת־חלב מלא, באופן יחסי, כדי לעקוף את הבעיה של מציאת שווקים לחמאה ולשומן חלב אל־מימי (anhydrous) לפחות חלקית. המגמה האמורה גרמה להקטנת הייצור של אבקת־חלב רזה, דבר שמצדו הביא לידי עליית מחירי אבקת־החלב לעת הזאת.

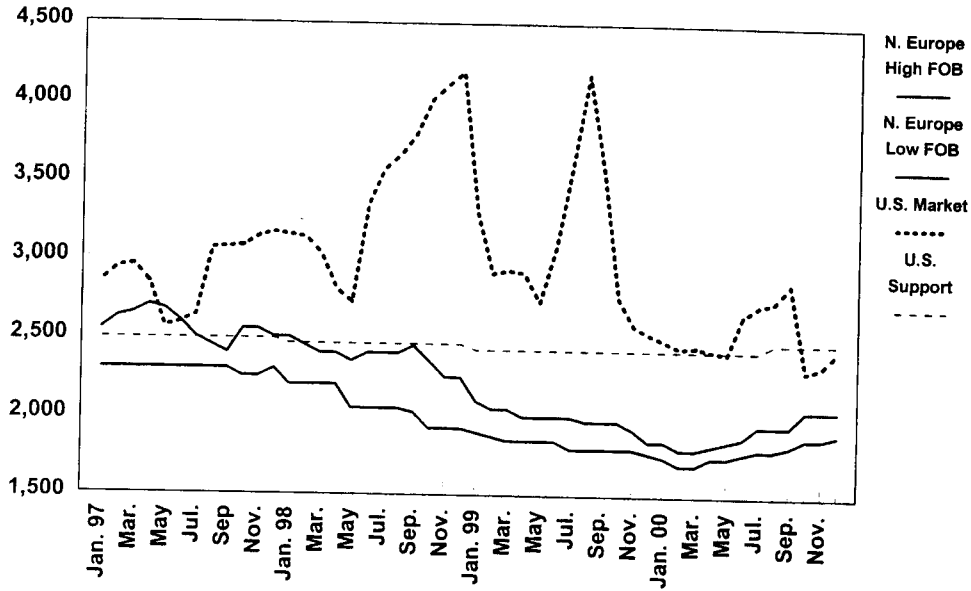
למען הנוחיות, כאן נביא ארבעה תרשימים המראים את השינויים בשוק העולמי ביחס לגבינה, חמאה, אבקת־חלב רזה ואבקת־חלב מלא. בידנו טבלאות עם ערכי הדולר המדויקים לגבי ארבע הנגזרות הסחירות הללו במשך השנים '97–2000, למי שמעוניין להעמיק בנושא.



WORLD CHEDDAR CHEESE PRICES
(40 Pound Blocks Cheddar)

1. גבינה

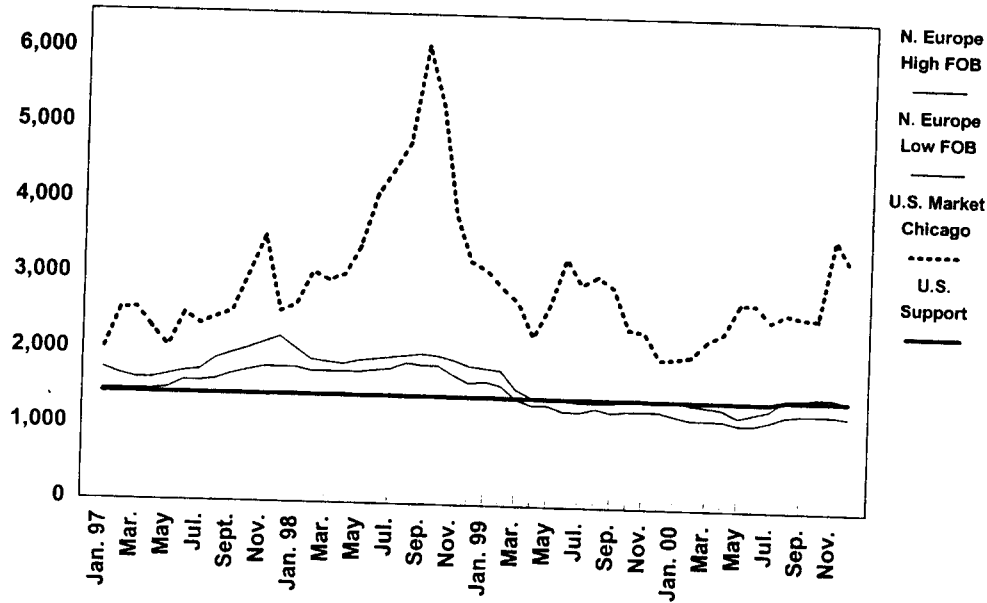
\$/Metric Ton



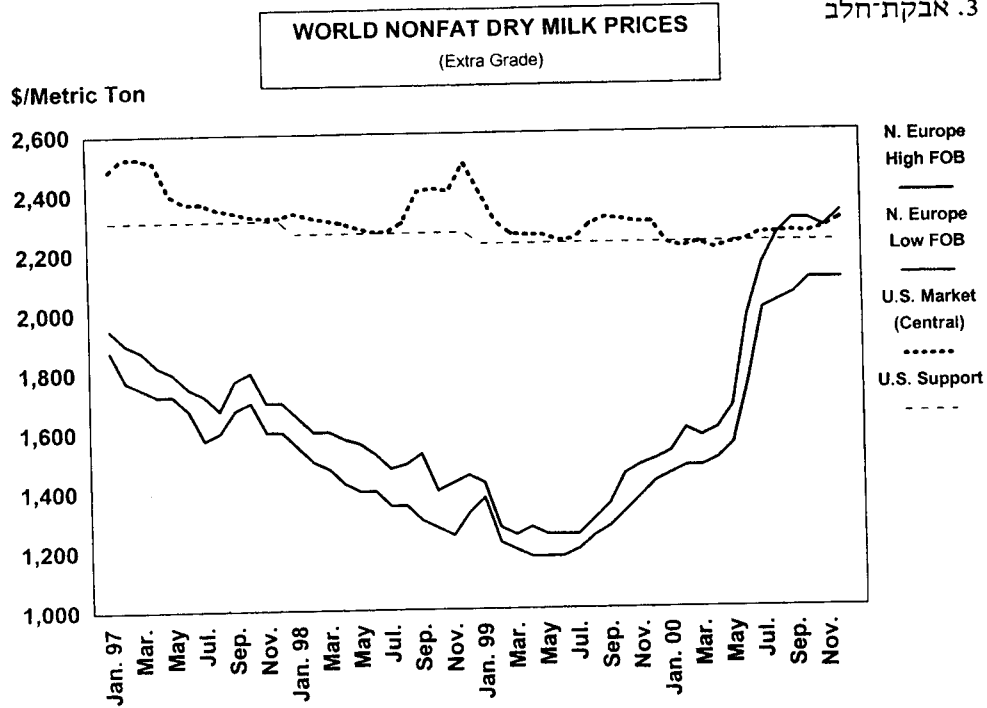
WORLD BUTTER PRICES
(82 Percent Butterfat - Unsalted)

2. חמאה

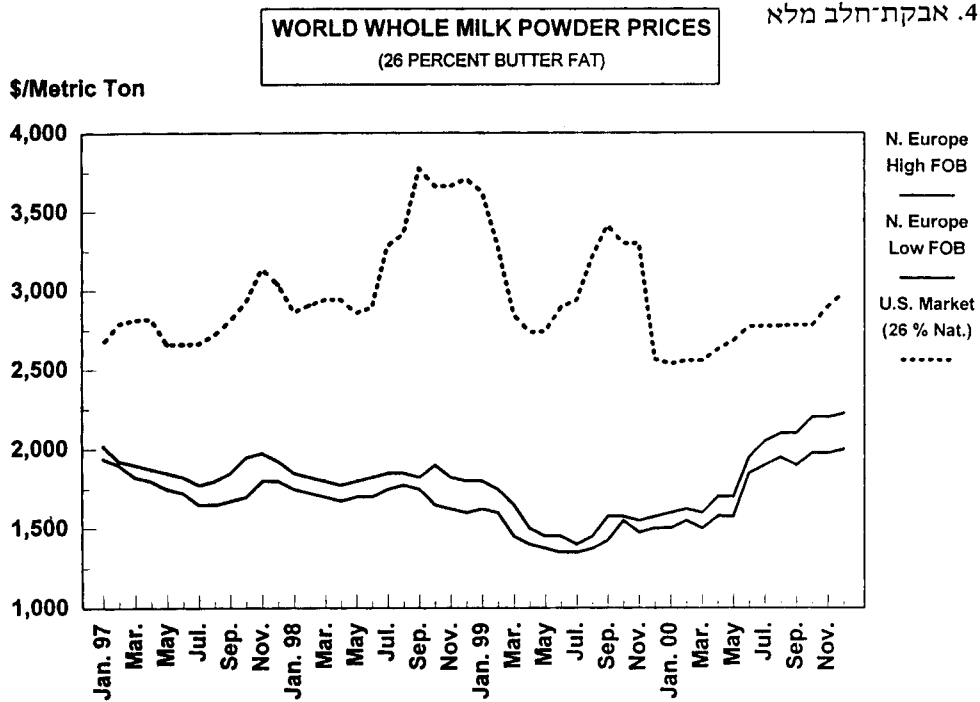
\$/Metric Ton



3. מבקת-חלב



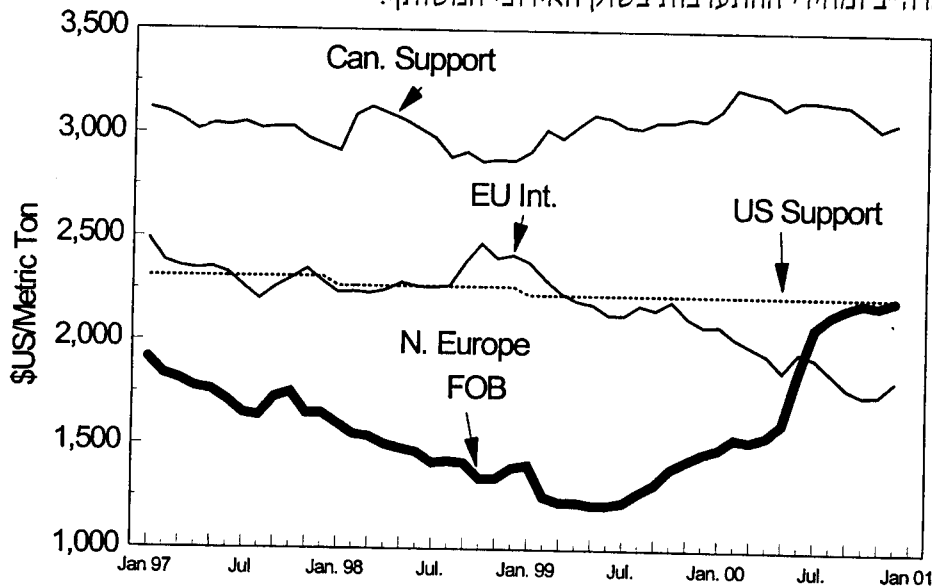
4. מבקת-חלב מלא



מתערבת למען אבטחת מחירי מינימום בארצה היא. אכן, ישנם הבדלים ניכרים בין השותפים לשוק העולמי.

התרשים החמישי מביא השוואה של עקומת התמיכה בשוק אבקת-החלב הרוזה לפי הארצות והגוש האירופי. העקומות מראות את רמת המחירים בכל אחת מן היצואניות שבה המדינה

5. אבקת-חלב רוזה: מחירי FOB בצפון-אירופה בהשוואה לתמיכות הנהוגות בקנדה וארה"ב ומחירי ההתערבות בשוק האירופי המשותף.



האמריקאי והיא חלק של המדיניות הכוללת של ממשלת ארה"ב.

בארצות השוק האירופי המשותף קבעו שיטת התערבות בשוק החלב אשר מופעלת רק כאשר המחיר FOB בנמל צפון-אירופאי יורד ביותר מ-\$500/טון מתחת לרמה שנקבעה. על פי העקומה המתאימה שבתרשים כאן מפגרת התערבות השוק המשותף בכחצי שנה עד שנה, תלוי לעומק נסיגת המחיר בשוק. יתכן שביסוד שיטה זאת צריך לראות תוצאה של השפעות, יכולות וצרכים שונים בכל אחת מן השותפות לשוק המשותף.

התמיכה

של ממשלת קנדה גבוהה למדי ותופסת כבר ברמה של \$3000 ארה"ב/ב/טון, והיא גמישה למדי בהתאמתה למהלך השוק. רמת המחיר שהביאה בארה"ב לתמיכה באבקת-חלב רוזה כמעט קבועה, למשל מרמה של \$2,266/טון בשנת 1998 כולה, לרמה של \$2,227/טון בשנתיים 1999–2000. יציבות זאת בהבטחת מחיר מינימום בודאי משרתת את הענף ומאפשרת לעוסקים בו לתכנן ולהתאים צעדיהם בייצור. כפי שכבר צויין, רמת התמיכה לאבקת-חלב, גבינה וחמאה בארה"ב נקבעת מדי הרכבת התקציב הפדראלי